

เปิดประเด็น

Issues Raising

พิมพ์พันธ์ เตชะคุปต์

เหลียวหลังแลหน้าการศึกษาไทย 4.0

Looking at the Past and the Future of Thai Education 4.0

ในศตวรรษที่ 21 (ช่วง ค.ศ. 2001 – ค.ศ. 2100) นับรวม 100 ปี ขณะนี้ผ่านมาแล้ว 17 ปีเท่านั้น ชีวิตของประชาชนไทย และประชากรทั่วโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วแทบตามไม่ทัน โลกของเรามีลักษณะเล็กลงแคบลง ในด้านวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ มีการหลั่งไหลของวัฒนธรรมอาเซียนและวัฒนธรรมโลกอย่างรวดเร็ว เห็นได้ชัดทั้งเรื่องอาหาร ยารักษาโรคที่อยู่ เลือฟ้า อันเป็นปัจจัยสำคัญของชีวิต ปัจจุบันนี้ปัจจัยสำคัญที่ขาดไม่ได้กลายเป็นเรื่องการใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ที่เป็นเครื่องมือสื่อสารติดต่อกันภายในทั่วโลกอย่างรวดเร็วในพริบตาเดียวได้ยินเสียง มองเห็นภาพอย่างเชิงประจักษ์ การติดต่อ การซื้อขาย การทำธุรกิจ การสืบค้น การค้นคว้า โดยบุคคลมีความเป็นอิสระ สามารถจัดการด้วยตนเองได้อย่างรวดเร็ว คนในยุคศตวรรษที่ 21 จึงมีลักษณะตลอดจนความสามารถและเจตคติแตกต่างจากคนในศตวรรษที่ 20 อย่างเห็นได้ชัด

สภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองมีการเปลี่ยนแปลง สภาพสังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรมค่อย ๆ ปรับเป็นสังคมอุตสาหกรรมเบา ตามมาด้วยอุตสาหกรรมหนัก จนปัจจุบันเป็นสังคมแห่งการแข่งขัน เพื่อความมั่งคั่ง ยั่งยืน สังคมไทยปัจจุบันเป็นสังคมที่เน้นการสร้างนวัตกรรม เน้นนวัตกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของประเทศบูรณาการเรื่องท้องถิ่นและความเป็นชาติไทย สังคมไทยในอดีต เป็นชีวิตที่อุดมสมบูรณ์ เพราะประเทศชาติมี ความอุดมสมบูรณ์ ในน้ำมีปลาในนามีข้าว อุดมด้วยป่าไม้และสัตว์หลากหลาย

การศึกษาไทยในอดีตก่อนถึงศตวรรษที่ 21 โดยภาพรวม

1. **ด้านหลักสูตร** ในแต่ละระดับการศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา เป็นหลักสูตรที่มีเพียงหลักสูตรเดียว แต่ใช้ทั่วประเทศ แม้ในบริบทที่ต่างกัน
2. **ด้านการจัดการเรียนการสอน** เป็นการสอนโดนเน้นการอธิบาย บรรยาย เป็นแบบเน้นครูเป็นศูนย์กลาง และเป็นการบรรยายประกอบสื่อการสอน

3. **ด้านวัดและประเมินผล** เน้นการวัดผลด้านความรู้ ความเข้าใจ โดยใช้เครื่องมือสำคัญ คือ แบบสอบ
4. **การจัดการชั้นเรียน** เน้นสื่อของการจัดบรรยากาศเชิงกายภาพเป็นหลัก
5. **การนิเทศเพื่อพัฒนาครู** เป็นการนิเทศเพื่อพัฒนาครูโดยการศึกษาานิเทศก์ รวมทั้งการนิเทศภายในโรงเรียนร่วมกับศึกษานิเทศก์

เมื่อการศึกษาไทยดำเนินถึงในช่วงศตวรรษที่ 21 (เริ่ม พ.ศ. 2544) การจัดการศึกษามีการเปลี่ยนแปลงตามสภาพสังคม กล่าวโดยรวม

1. **ด้านหลักสูตร** เน้นหลักสูตรมาตรฐานการเรียนรู้ มีกรอบหลักสูตรเป็นหลักสูตรแกนกลางระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนั้น แต่ละสถานศึกษาจะต้องนำกรอบหลักสูตรดังกล่าวไปพัฒนาเป็นหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียน ให้สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นนั้น ๆ มีการพัฒนารายวิชาพื้นฐานรายวิชาเพิ่มเติมให้เป็นไปตามความต้องการของผู้เรียนบูรณาการเรื่องราวของท้องถิ่น
2. **ด้านการจัดการเรียนการสอน** ต้องเป็นการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุตัวชี้วัดของมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นการจัดการเรียนการสอนเน้นเด็กเป็นสำคัญและเน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง ส่วนสื่อการเรียนรู้เน้นสื่อตามสภาพจริง สื่อ ICT รวมทั้งเน้นแหล่งให้ผู้เรียนมีประสบการณ์การเรียนรู้เป็นการเรียนการสอนตามจริง
3. **ด้านการประเมินการเรียนรู้** เน้นการประเมินการเรียนรู้ เน้นการประเมินกระบวนการเรียนรู้และผลการเรียนรู้โดยใช้เครื่องมือการประเมินอย่างหลากหลาย
4. **ด้านการจัดการชั้นเรียน** เน้นการสร้างบรรยากาศเชิงบวก เพื่อสร้างให้ผู้เรียนมีวินัยเชิงบวก ได้เรียนรู้อย่างมีความสุข และได้รับการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์และค่านิยมหลักตามหลักสูตรและตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ
5. **ด้านการนิเทศเพื่อพัฒนาครู** เน้นกระบวนการชี้แนะแบบพี่เลี้ยง ผ่านกระบวนการของชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (Professional Learning Community)

โดยสรุป วิธีการขับเคลื่อนหลักสูตรการเรียนการสอน และการนิเทศเพื่อพัฒนาครูในยุคการศึกษา 1.0; 2.0; 3.0 และยุค 4.0 หรือเหลียวหลังแลหน้าการศึกษาไทย 4.0 เป็นดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 1 วิธีขับเคลื่อนและการจัดการศึกษาในยุค 1.0 – 4.0

ยุค	วิธีการขับเคลื่อน	หลักสูตร	การเรียนการสอน	การนิเทศเพื่อการ พัฒนาครู
1.0	การเกษตรกรรม	หลักสูตรชาติ เน้น	การจัดการเรียนการ	นิเทศโดยศึกษานิเทศก์
2.0	อุตสาหกรรมเบา	หลักสูตรเดี่ยว ใช้	สอน เน้นครูเป็นศูนย์	↓
3.0	อุตสาหกรรมหลัก	เหมือนกันทุกโรงเรียน	กลาง ครูมีบทบาทเป็น Teacher	มีการนิเทศภายในและ โดยศึกษานิเทศก์
4.0 (ในศตวรรษ ที่ 21 เริ่ม ค.ศ. 2001 - 2100)	พัฒนาคนสร้าง นวัตกรรม	สถานศึกษาสร้าง หลักสูตรโรงเรียนตาม กรอบหลักสูตรชาติเน้น มาตรฐานการเรียนรู้ เป็นการสร้างให้ สอดคล้องกับบริบท ของท้องถิ่น	จัดการเรียนรู้เน้นเด็ก เป็นสำคัญ เน้นเด็ก เป็นศูนย์กลาง Active Learning บทบาทครู 1. Instructor 2. Facilitator 3. Advisor 4. Coach 5. Mentor	การนิเทศใช้กระบวนการ ชี้แนะแบบพี่เลี้ยงผ่าน กระบวนการของชุมชน แห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (Professional Learning Community)

ในยุคการศึกษา 4.0 ของประเทศไทย 4.0 เป็นยุคของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของชาติด้วยการให้มีรายได้สูงด้วยนวัตกรรมที่คนไทยสร้างและพัฒนา ดังนั้น การพัฒนาลักษณะเด็กไทย ควรมีลักษณะดังนี้

ลักษณะเด็กไทยหัวใจพอเพียง 4.0

1. เด็กดีมีความพอเพียงและคุณธรรม
2. แม่นยำและลึกซึ้งในความรู้ด้วยการสืบสอบ
3. รับผิดชอบสร้างนวัตกรรมด้วยการทำงานโครงการ
4. พร้อมเชี่ยวชาญชำนาญการใช้ ICT

เป็นปัจจัยดีใช้สร้างเด็กไทยหัวใจพอเพียง 4.0

ส่วนลักษณะของครูไทยก็ต้องมีลักษณะดังนี้เพื่อพัฒนาให้ได้เด็กไทย 4.0 ดังกล่าวข้างต้น

ลักษณะครูไทยหัวใจพอเพียง 4.0

1. ครูดีมีความพอเพียงและคุณธรรม
2. แม่นยำในเนื้อหา
3. นำพาเด็กค้นคว้าด้วยการสืบสอบรับผิดชอบสอนสร้างนวัตกรรมด้วยการทำโครงการ
4. ครูใจสราญทำวิจัยสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้เป็นแนวทางสร้างครูไทยหัวใจ

พอเพียง 4.0

ในสภาพปัจจุบันพบปัญหาของเด็ก/ผู้เรียนไทยที่ต้องเร่งพัฒนาเพื่อการขับเคลื่อนการศึกษาให้ไทยไปถึงไทยแลนด์ 4.0 ซึ่งปัญหาดังกล่าวคือ

1. เด็กไทยไร้วินัยในการเรียนรู้
2. เด็กไทยไม่รักการอ่าน ยังไม่รู้จักใช้ ICT ให้เหมาะสม เหมาะทางเพื่อให้รู้จริง รู้ซึ่งเป็นแนวทางสร้างนวัตกรรม
3. เด็กไทยยังขาด
 - 3.1 ความสามารถในการวิเคราะห์ คิดวิจารณ์ ถอด คัดสร้างสรรค์ การประเมิน การใช้เหตุผล การคิดอย่างมีวิจารณญาณ
 - 3.2 ความสามารถในการเขียนและพูดสื่อสาร
4. เด็กไทยขาดความสามารถสืบสอบและสร้างความรู้ด้วยตนเอง ทำโครงการ สร้างนวัตกรรม

ดังนั้น จึงต้องมีการปฏิรูปการศึกษาในโรงเรียนเพื่อพัฒนาครูให้มีความสามารถพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุจุดหมายของหลักสูตร แนวทางหนึ่งคือการพัฒนาครูไทย เป็นครูไทยหัวใจพอเพียง 4.0 การพัฒนาให้ครู 4.0 ที่สามารถสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ บนฐานวิจัยและสามารถนำไปสร้างให้เด็กสามารถคิดสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมสร้างนวัตกรรมบนฐานทำโครงการ อันจะเป็นปัจจัยสำคัญสร้างโรงเรียน 4.0 เป็นฐานสำคัญของการศึกษาระดับสูงในอาชีวศึกษา อันสามารถพัฒนาเป็นอาชีวศึกษา 4.0 และการศึกษาต่อระดับมหาวิทยาลัยสร้างมหาวิทยาลัย 4.0 อันจะนำไปสู่ EDUCATION 4.0 ของ THAILAND 4.0 ที่ประเทศขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ให้มีรายได้สูงด้วยนวัตกรรม

การจัดการเรียนรู้ของครูในปัจจุบันนั้น ได้มีความพยายามหากลวิธี เพื่อปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการสอนจากการจัดการเรียนเน้นครูเป็นศูนย์กลาง หรือสอนโดยการบอก การเล่า การบรรยาย ด้วยอธิบายร่วมกับการใช้สื่อการเรียนรู้ ให้ครูมีวัฒนธรรมการสอนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

กลวิธี หรือแนวทาง หรือเครื่องมือสำคัญในปัจจุบันคือการใช้กระบวนการพี่เลี้ยง (mentoring) กระบวนการสอนงาน (coaching) หรืออาจเรียกว่ากระบวนการสอนงานแบบพี่เลี้ยง (coaching-mentoring) ทำงานร่วมกันเป็นทีม ซึ่งเรียกว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิง

วิชาชีพ (professional learning community: PLC) ประกอบด้วย 1) ผู้วางแผนออกแบบและเขียนแผนฯ 2) เพื่อนร่วมคิด 3) หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ 4) ผู้บริหารฝ่ายวิชาการ 5) ผู้อำนวยการ 6) ศึกษานิเทศก์ หรือ 7) ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ ชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (professional learning community) ประกอบด้วยคำสำคัญ 2 คำ 1) profession 2) learning community มีฐานความเป็นมาจากชุมชนนักปฏิบัติ (community of practice) และชุมชนแห่งการเรียนรู้ (learning community) มีความหมายโดยสรุปคือ การรวมกลุ่มของบุคลากรการศึกษาคือ ผู้บริหาร คณะผู้บริหาร ชุมชน ร่วมกับครูผู้สอนเป็นการชุมนุมเชิงวิชาการเพื่อการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนเพื่อการปฏิรูปโรงเรียน โดยใช้การเรียนรู้ หรือประสบการณ์เรียนรู้จากการปฏิบัติ มีการถอดบทเรียนและแลกเปลี่ยนเรียนรู้สะท้อนการคิดอย่างเป็นระยะ ๆ และทำอย่างต่อเนื่อง

กระบวนการสอนงานแบบพี่เลี้ยงมี ดังนี้

1. โรงเรียน

- 1) ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่อง วิสัยทัศน์ พันธกิจ ปรัชญา อัตลักษณ์ของโรงเรียน เพื่อดำเนินการให้มีการพัฒนาอย่างมีเป้าหมาย
- 2) มีชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพในโรงเรียนทำให้เกิดความยั่งยืน
- 3) เกิดวัฒนธรรมของการทำงานแบบรวมพลังช่วยเหลือกันระหว่างผู้บริหารและครู ครูกับครู เด็กกับเด็ก

2. ครู

- 1) ได้รับการพัฒนา สามารถออกแบบการจัดการเรียนรู้ เขียนแผนการจัดการเรียนรู้เน้นเด็กเป็นสำคัญ เน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง เน้นการเรียนรู้เชิงรุก (active learning)
- 2) มีการสะท้อนการคิด รู้ตนเอง รู้ผู้อื่น แก้ปัญหา ทำงานเป็นทีมอย่างเข้าใจ ต่อยอดความรู้ นำนวัตกรรมที่ทำวิจัยง่าย ๆ มาแลกเปลี่ยน และปฏิบัติกรอย่างมีความหมาย
- 3) มีการจัดการเรียนรู้เปิดโลกกว้างจากนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ รวมทั้งเรียนรู้จากเครือข่าย และแหล่งเรียนรู้ทางวิชาชีพ

3. นักเรียน

เด็กได้รับการพัฒนาผลการเรียนรู้ (learning outcome) โดยให้เรียนรู้ร่วมกัน ช่วยเหลือซึ่งกัน คนเก่ง คนถนัดกว่าช่วยเด็กเรียนช้า เด็กถนัดระดับต่ำ เรียนรู้ด้วยความรักสามัคคี บรรลุตามมาตรฐานอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ทิ้งเด็ก ไม่ทิ้งใครคนใดคนหนึ่ง (no child left behind)

4. ชุมชนผู้ปกครอง

ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก ๆ ในชุมชนของตนเอง ทำให้เกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ตามนโยบายการศึกษาที่ได้กำหนดมาตั้งแต่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในหมวด 4 แนวทางจัดการศึกษาให้เน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ให้เด็กไทย เยาวชนไทย สามารถสืบสอยเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถสร้างนวัตกรรมผ่านการทำโครงการ หรือมีความสามารถแก้ปัญหาเพื่อสร้างสรรค์ด้วยการมีความคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีความสามารถใช้ ICT อย่างชาญฉลาด เพื่อให้บรรลุเป้าหมายข้างต้นการพัฒนาครูในยุค 4.0 จึงเป็นเรื่องที่ต้องทำอย่างจริงจัง กลยุทธ์สำคัญที่มีความเป็นไปได้และเป็นที่ยอมรับในปัจจุบัน คือ การใช้การชี้แนะแบบพี่เลี้ยงโดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ

ผู้เขียน

รองศาสตราจารย์ ดร.พิมพันธ์ เดชะคุปต์ ที่ปรึกษาภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อีเมล: pdachakupt@gmail.com